

Din Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında
Geç Modern Şifa Arayışları

-Gerçek Tıp Hareketi Örneği-

Fatih KATINÇ

FCR YAYIN LTD.

Genel Yayın No | General Publication Number: 1429

FCR Sertifika no | Certificate Number: 46550

ISNI: 0000 0004 4657 1968

Eskiyei Yayınları

Yayın No | Publication Number: 263

Kitap Adı: Din Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında Geç Modern Şifa Arayışları
-Gerçek Tıp Hareketi Örneği-

Book Title (English): Late Modern Healing Quests in the Context of Religion,
Tradition and Spirituality: The Example of the True Medicine Movement

ISBN: 978-625-6781-74-0

DOI: doi.org/10.70458/fcr.9786256781740

Yazar | Author: Fatih KATINÇ | orcid.org/0000-0002-3739-9292

Kurum | Institution: Milli Eğitim Bakanlığı

ROR ID: ror.org/00jga9g46

Yayın Türü | Publication Type: Kitap | Book – Monograph

Yayın Dili | Language: Türkçe | Turkish

Ebat | Dimensions: 13,5 x 21 cm

Baskı Sayısı | Edition: 1

Sayfa Sayısı | Pages: 425

Yayın Tarihi | Publication Date: Ekim | October 2024

Yayın Yeri | Place of Publication: Ankara, Türkiye

Mizanpaj ve Kapak | Layout and Cover Design: FCR

Baskı ve Cilt | Printing and Binding: NY MATBAACILIK (Sertifika no: 50732)

Konu Kategorisi | Subject Categories

BIC: HRLK | Alternatif sağlık ve tıp / Alternatif sağlık ve terapi

BISAC: OCC011010 | Yeni Çağ / Sağlık (New Age / Health)

THEMA: VXM | Alternatif sağlık ve iyileşme / Alternatif sağlık ve iyileşme

LC: RA418.5.T73 | Alternatif tıp (Alternative medicine)

Atf Bilgisi | Cite as: Katınç, Fatih. *Din Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında Geç Modern Şifa Arayışları -Gerçek Tıp Hareketi Örneği-* Ankara: Eskiyei Yayınları, 2024.

© All rights reserved | FCR YAYIN LTD.

Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 06050

Altındağ-Ankara/TÜRKİYE • Tel: +90 (312) 310 08 60

www.fcr.com.tr • fcr@fcr.com.tr

Din Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında
Geç Modern Şifa Arayışları

-Gerçek Tıp Hareketi Örneği-

Fatih KATINÇ

Ankara 2024

Yazar Hakkında

Fatih KATINÇ

1988 yılında Van'da doğdu. Üniversite eğitimini 2010 yılında Marmara Üniversitesi Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği bölümünde, ikinci lisans eğitimini 2022 yılında Anadolu Üniversitesi Sosyoloji bölümünde tamamladı. Yüksek lisansını ise Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri alanında yaptı. 2024 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri alanındaki doktora eğitimini başarıyla tamamladı.

Fatih Katınc, 2010 yılında Millî Eğitim Bakanlığı'nda başladığı öğretmenlik mesleğini, şu anda idarecilik göreviyle sürdürmektedir. Meslek hayatı boyunca gösterdiği özverili çalışmalarıyla birçok kez başarı ve üstün başarı ödülüne layık görülmüştür. Aynı zamanda akademik çalışmalara da yoğunlaşmış, özellikle modernlik, din ve alternatif tıp konularında araştırmalar yapmıştır. “Modernliğin Risklerine Karşı Dinsel Düşünümsellik: Risk Toplumuna Tepkisel Bir Alternatif Tıp Hareketi Olarak ‘Gerçek Tıp’ Hareketi” başlıklı makalesi, “İbn Haldun’a Göre Şehir Hayatının Dinî ve Ahlaki Yaşam Tarzına Etkisi” ve “Gelenekten Modernliğe: Türkiye’de Alternatif Tıp Uygulamalarını Tercih Eden Kadınların Şifa Arayışları ve Sosyokültürel Dinamikler” üzerine sunduğu sempozyum bildirileriyle akademik camiada yer edinmiştir.

İngilizce ve Arapça bilen Katınc, akademik çalışmalarına ve bilimsel projelere katkıda bulunmaya devam etmektedir. Evli ve iki çocuk babasıdır.

About the Author

Fatih KATIŇ

Fatih KatıŇ was born in Van in 1988. He completed his university education in 2010 at Marmara University, Department of Religious Culture and Ethics Education, and his second undergraduate education in 2022 at Anadolu University, Department of Sociology. He completed his master's degree in Philosophy and Religious Studies at Yüzüncü Yıl University, Institute of Social Sciences. He successfully completed his doctorate in Philosophy and Religious Studies at Bursa Uludağ University, Institute of Social Sciences in 2024.

Fatih KatıŇ, who started his teaching career at the Ministry of National Education in 2010, currently continues his career as an administrator. He has been awarded many success and superior achievement awards for his devoted work throughout his career. He has also focused on academic studies, especially conducting research on modernity, religion and alternative medicine. He has gained a place in the academic community with his article titled "Religious Reflectivity Against The Risks of Modernity: The 'Real Medicine' Movement As A Reactive Alternative Medicine Movement To The Risk Society" and the symposium proceedings he presented on "The Effect of City Life on Religious and Moral Lifestyles According to Ibn Khaldun" and "From Tradition to Modernity: The Healing Search of Women Who Prefer Alternative Medical Practices in Turkey and Sociocultural Dynamics".

KatıŇ, who speaks English and Arabic, continues to contribute to his academic studies and scientific projects. He is married with two children.

Kitap Hakkında

Din Gelenek ve Spiritüellik Bağlamında Geç Modern Şifa Arayışları -Gerçek Tıp Hareketi Örneği-

Bu çalışmada, 21. Yüzyıldan itibaren Türkiye’de ortaya çıkan ve şifa uygulamalarıyla dikkat çeken Gerçek Tıp hareketinin dinî ve spiritüel yönü incelenmektedir. Araştırma, güncelliğini koruyan Gerçek Tıp ekolünün İslami kaynaklara ve özellikle Tıbb-ı Nebevi’ye referanslarına rağmen, uygulamaları ve söylemleriyle Yeni Çağ hareketlerinin kavramsal repertuvarından faydalandığını göstermektedir.

Karşılaştırmalı bir çerçeveye sahip araştırma, nitel durum çalışması modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın ilk bölümünde sağlık, din ve sosyoloji ekseninde şekillenen kavramsal çerçeve içinde incelenmiştir. İkinci bölümde araştırmanın temelini oluşturan yeni sosyal hareketler ve Yeni Çağ kuramsal çerçevelerinin yanı sıra Ulrich Beck’in “risk toplumu” ve Anthony Giddens’in “geç modernite” ile modernliğin bir “ezici makine” olarak kuramsal tasviri yapılmıştır. Betimleme safhası, modern düşünceye ve modern yaşam tarzına yönelik eleştiri ve hoşnutsuzlukların insan bedeni ve sağlığı üzerinden tepkisel olarak ortaya çıkan ve benliği merkeze alan yeni düşünce ve yaşam tarzının sosyal dinamiklerinin analiziyle sürmüştür. Saha araştırması safhasında ise üç katmanlı yapısıyla gevşek bir networke sahip hareketin lokomotif katmanı olan birinci halkadan toplam 24 kişiyle bireysel-derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Odak grup görüşmeleri de dâhil edildiğinde, katılan görüşmeci sayısı toplamda 75 olmuştur. Araştırmanın sosyo-kültürel ve sosyoekonomik özelliklerinin ele alındığı üçüncü bölümü ile epistemolojik temeli ve dinî argümanlarının tartışıldığı dördüncü bölümü, saha çalışmasından elde edilen verilerin analizine, değerlendirilmesine ve yorumlanmasına ayrılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Alternatif tıp; holistik sağlık; yeni sosyal hareketler; Yeni Çağ hareketleri; geç modernite

About the Book

Late Modern Healing Quests in the Context of Religion, Tradition and Spirituality: The Example of the True Medicine Movement

In this study, the religious and spiritual aspects of the True Medicine movement, which has emerged in Turkey since the 21st century and attracted attention with its healing practices, are examined. The research shows that the True Medicine school, which remains up-to-date, benefits from the conceptual repertoire of New Age movements with its practices and discourses, despite its references to Islamic sources and especially Prophetic Medicine.

The research, which has a comparative framework, was conducted in accordance with the qualitative case study model. In the first part of the research, health was examined within the conceptual framework shaped around religion and sociology. In the second part, in addition to the new social movements and New Age theoretical frameworks that form the basis of the research, Ulrich Beck's "risk society" and Anthony Giddens's "late modernity" and the theoretical description of modernity as an "oppressive machine" were made. The description phase continued with the analysis of the social dynamics of the new thought and lifestyle, which emerged as a reaction to the criticism and discontentment towards modern thought and modern lifestyle through the human body and health and centered on the self. During the field research phase, individual-in-depth interviews were conducted with a total of 24 people from the first ring, which is the locomotive layer of the movement with a loose network with a three-layered structure. When the focus group interviews are included, the total number of interviewees participating is 75. The third part of the research, which addresses the sociocultural and socioeconomic characteristics, and the fourth part, which discusses the epistemological basis and religious arguments, are devoted to the analysis, evaluation and interpretation of the data obtained from the field study.

Keywords: Alternative medicine; holistic health; new social movements; New Age movements; late modernity

ÖN SÖZ

Şifa tartışmalı bir alandır ve din çalışmaları perspektifinden şifadan bahsetmek birçok riski içerir. Geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp üzerine çalışmak taraflılık suçlamalarına yol açabilmektedir. Araştırmacının ya biyotıp lehine ve alternatif şifa sistemlerine karşı taraf olmakla ya da alternatif şifa sistemlerini savunmakla suçlanabilme riski vardır. Sosyolojik bir çalışma olarak geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp üzerine çalışmak ne biyotıp lehine ve alternatif şifa sistemlerine karşı taraf olmayı ne de alternatif şifa sistemlerini savunmayı gerektirir. Konunun mahiyetine girmeden sosyal boyutuna ışık tuttuğumuz çalışmayı tarafsız bir bakışla herhangi bir şifa sistemini değer yargılarına tabi tutmadan objektif sosyal bilimci kimliğine uygun bir şekilde yapmaya gayret gösterdik.

Türkiye’de, 20. yüzyılın son çeyreğinde çeşitli sosyal katmanlarda varlığından bahsettiren, 21. yüzyıldan itibaren sosyal hareketlere dönüşen ve konvansiyonel tıbbı reaktif ve alternatif olma iddiası ile hareket eden yeni şifa hareketlerinin ortaya çıktığını görüyoruz. Araştırma, bu gerçeklikten hareketle yeni şifa arayışları içerisinde olan aktörlerin, uygulamalarını temellendirmek için kullandıkları dinî argümanları, uygulamaya yükledikleri spiritüel anlamları anlama çabasına dayanmaktadır. Bu çerçevede özellikle Covid-19 pandemi sürecinde aşya karşı tepkilerini çeşitli propaganda araçlarıyla toplumun birçok kesimine ulaştırarak aşya olmamaya ikna eden Gerçek Tıp hareketi mensupları, araştırma alanı olarak seçilmiştir.

Araştırmada genel olarak, dinî ve spiritüel yönü ağır basan hareketin takipçilerinin geç modernitenin risklerine karşı bizzat tecrübe ettikleri ve diğer insanlara da önerdikleri yeni düşünce tarzında, inanma biçiminde ve gündelik hayat pratiklerinde meydana gelen değişimin izleri sürülmektedir. Özellikle geç mo-

dern risklerini modern ve kronik hastalıklar olarak tecrübe etmek bu bireyler için değişimin başlangıcıdır. Modern yaşam tarzına ve modern yaşam tarzının göstergeleri olarak GDO'lu ve yapay ürünlere gösterilen tepkilerin dinî gerekçeleri ile yeni şartlar ve dinamiklerle sağlığı ve benliği merkeze alarak bağlamından ve geleneksel anlayıştan farklı olarak yeniden yorumladıkları dinî metinler ile dinî pratiklere yükledikleri spiritüel anlamlar, araştırmanın yaslandığı temel referans alanıdır.

Modernliğin yol açtığı risklerin doğada meydana getirdiği tahribat, birçok canlı türünün yok olmasına sebebiyet vermiş, bitkilerin doğal yapısının bozulmasına ve insanların biyolojik yapısının değişmesine yol açmıştır. Bu durum, özellikle bundan doğrudan etkilenen bireylerde huzursuzlukların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Meydana gelen bu değişimlerin gıda maddelerine, insan bedenine ve yaşam tarzına etkisi, bundan doğrudan veya dolaylı etkilenen bireylerde farklı seviyelerde tepkilere neden olmuştur. Bu bağlamda, alternatif yaşam pratiklerini icra etme eğiliminde olan bu bireyler için “icat edilen gelenek”, sığınacak güvenli bir liman görevini görmektedir. Muhafazakâr kültürel backgrounda/arka planına sahip bu bireylerin söylem ve pratikleri, bagajlarında taşıdıkları geleneksel dünyaya ait kavramları, yeni anlamlar yükleyerek söylem ve pratikleri itibarıyla Yeni Çağ hareketlerinin söylem ve pratiklerine yaklaşmaktadır.

Çalışma, gerek odağındaki hareketin lideri ve onun rahleitedarisinden geçen öğrencilerinin etki alanını genişletmek için mücadele alanlarıyla gerekse üç katmanlı dağınık bir yapı arz eden niteliğiyle üç yıla yayılan meşakkatli bir sürecin neticesinde tamamlanmıştır. Bu açıdan zorlu araştırma sürecinde, katkıda bulunan herkese ayrı ayrı teşekkür etmeyi borç bilirim. Öncelikle danışmanım Prof. Dr. Abdurrahman Kurt'a, bu çalışmaya gösterdiği ilgi ve sunduğu katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Özellikle çalışmamın dil bilgisi, anlam bilimi, kuramsal ve meto-

dolojik açılardan zenginleşmesinde sunduğu olağanüstü katkılarna vurgu yapmak isterim. Kendisi hâlen din sosyolojisiyle ilgili entelektüel birikimini Bursa Uludağ Üniversitesi'nde ulusal düzeyde lisans ve lisansüstü birçok öğrenciye akademik ve entelektüel rehberliğini devam ettirerek, alanın duayenleri arasında sayılmayı hak eden bir sosyal bilimci olarak yer aldığını göstermiştir. Öte yandan, bu eserin ortaya çıkmasındaki katkılarını unutamayacağım entelektüel düşüncenin tecessümü olan din sosyolojisi hocalarından Prof. Dr. Vejdi Bilgin'e de teşekkürlerimi sunuyorum. Özellikle dinî hareketler sosyolojisi, dinler ve sosyokültürel değişimler konularında sunduğu ufuk açıcı dersler ve araştırmanın başından itibaren yaptığı değerli önerilerle beni aydınlatan rehberliği, bu çalışmanın şekillenmesinde önemli bir referans kaynağı olmuştur. Ayrıca çalışmamı baştan sona titizlikle inceleyerek, yapıcı eleştirileriyle eserin olgunlaşmasına önemli katkılarda bulunmuştur. Ders döneminde postmodern düşünce ve postyapısalcı düşünce dersleri ile sorgulamanın, düşünmenin ve çağın idrakine varmak için düşünce teatisinin hazzını bana yaşatan Prof. Dr. Kasım Küçükalp'e teşekkürlerimi sunuyorum. Bunun yanında araştırmamı inceleyen Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu ve Doç. Dr. İslam Can'a da özel bir teşekkür etmek istiyorum. Süreç içerisinde yaptıkları yapıcı eleştiriler, araştırmanın eksikliklerini gidermemde bana rehberlik etti. Çalışmanın karar aşamasında Prof. Dr. Vejdi Bilgin ile beraber Gerçek Tıp ekolünün uygulamalarıyla tanışan bireyleri konu edinen "Tıbb-ı Nebevi Uygulamalarının Sosyal ve Ekonomik Boyutu Üzerine Nitel Bir Araştırma" ile ilgili yapmış oldukları çalışmalarının deneyimlerini benimle paylaşan Dr. Sümeyra Ünalın Turan'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Araştırma süreci boyunca fikir teatisinde bulunduğum ve düşüncelerini benimle paylaştığı gibi, elindeki kaynakları da cömertçe paylaşma erdeminde bulunan araştırma görevlisi Ahmet Selim Demiryürek'e teşekkür ederim. Kitabın dil bilgisi düzenlemesini yaparak zamanını ve emeğini benimle paylaşan

değerli Türkçe öğretmeni Necip Gülaçar'a minnettarım. Diğer taraftan araştırmanın alanla ilgili safhasında, hedef kitleye ulaşmama yardımcı olan Esmâ Gülaçar'a da teşekkür ederim. Son olarak, araştırma sürecinin yoğun temposu nedeniyle ihmal ettiğim değerli aileme en içten teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Saha araştırması ve yazım sürecinin getirdiği zorluklarla mücadele ederken her zaman yanımda olan sevgili eşim Yasemin Katıncı'ya özellikle minnettarım. Onun sabrı ve sevgisi bana her daim güç verdi. Gurur kaynağım oğlum Ahmet Mihman ve göz bebeğim kızım Zeynep Meva'ya yeterince zaman ayıramadığım için özür diliyorum. Hayatımın en kıymetli hazineleri olan eşim ve çocuklarımla sağlıklı ve mutlu bir ömür sürmeyi temenni ediyorum.

Fatih KATINÇ

Bursa 2024

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
ŞEKİLLER DİZİNİ	16
TABLOLAR DİZİNİ	16
KISALTMALAR	17
GİRİŞ	19
1. Araştırmanın Hikâyesi	19
2. Problemin Arka Planı	20
3. Araştırmanın Temel Problemi ve Araştırma Soruları	31
4. Araştırmanın Amacı	32
5. Literatürün Değerlendirilmesi ve Araştırmanın Önemi	34
6. Metodoloji	46
6.1. Yöntem ve Teknikler	46
6.2. Araştırma Tasarımı ve Deseni	50
6.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	53
6.4. Verilerin Toplanması	55
6.5. Araştırma Ortamının Özellikleri	57
6.6. Verilerin Analizi	59
BİRİNCİ BÖLÜM	
KAVRAMSAL ÇERÇEVE: SAĞLIK DİN ve SOSYOLOJİ	61
1. Sağlığın ve Bedenin Sosyolojik Anlamı	65
2. Modern Tıbbın Sağlık – Hastalık Anlayışına Yönelik Eleştiriler ..	76
3. İslam Geleneğinde Sağlık ve Tıp	83
4. Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tedavilerin Ortaya Çıkışı	89
İKİNCİ BÖLÜM	
KURAMSAL ÇERÇEVE: YENİ SOSYAL HAREKETLER BAĞLAMINDA GEÇ MODERN DÖNEM ŞİFA ARAYIŞLARI	101
1. Sosyal Hareket Kuramları	101
2. Yeni Sosyal Hareketler Yaklaşımı	108
3. Dinî Yeni Sosyal Hareketler	118
3.1. Yeni Dinî Hareketler	119
3.2. Yeni Çağ Hareketleri (New Age)	130
3.3. Holistik ve Spiritüel Şifa Arayışları	143

4. Geç Modernite Riskleri ve Yeni Sosyal Hareketler-----	155
4.1. Risk Toplumunun Ortaya Çıkardığı Yeni Sosyal Aktörler	157
4.2. Modernliğin Sonuçları ve Sosyal Tepkiler-----	164
4.3. Modernliğin Risklerine Karşı Tepkisel Bir Çözüm Olarak Alternatif Tıp -----	167
5. Türkiye’de Sağlık Kurumunun Tarihsel Gelişimi ve Alternatif Tıbbın Ortaya Çıkış Dinamikleri-----	174

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ SOSYOKÜLTÜREL ve SOSYOEKONOMİK

ARKA PLANI -----	183
1. Gerçek Tıp Hareketinin Ortaya Çıkışı -----	185
2. Gerçek Tıp Hareketi’nin Sosyolojik Arka Planı-----	191
3. Gerçek Tıp Takipçilerinin Karakteristik Özellikleri-----	200
4. Gerçek Tıp Hareketinin Oluşmasında Liderin Karizması-----	213
5. Gerçek Tıp Hareketinin Türkiye’de Yayılmasının Dinamikleri--	227
5.1. Makro Faktörler -----	227
5.2. Mikro Faktörler-----	236
6. Harekete Üye Kazandırmak İçin Mücadele Alanları-----	244
6.1. “Doğru Bir Yaşam Tarzını” Yayma Mücadelesi Olarak Doğal Sağlık Derneği: Kültürel Sermayenin Kurumsallaşmış Biçimi -----	249
6.2. “Fıtratı Bozulmamış Besinlerin Teminatı” Sade Pazar: Kültürel Sermayenin Maddi Olarak Pazarlanması -----	257
6.3. “İrşad Merkezi” NHI İstanbul Doğal Sağlık Enstitüsü: Yeni Üyelerin “Habitus” Edindiği Somutlaşmış Bilgi Kurumu ----	263
6.4. Danışmanlık Koçluk ve Atölye: Kültürel Sermayenin Ekonomik Sermayeye Dönüşümü -----	269

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA ALANININ EPİSTEMOLOJİK TEMELİ ve DİNİ

ARGÜMANLARI -----	279
1. Modernliğin Risklerine Karşı Dinsel Düşünümsellik-----	282
1.2. Komplö Teorileri: “Çağımızın İblisleri”nin Ortaya Çıkardığı Tehlikeler -----	286
1.2. Oksidental Bilinç: “Batı’nın Amacı Roma’ya Geri Dönmek” -----	300

1.3. Geç Modernliğin Risklerinden Sakınmanın Yolu: Asr-ı Saadet'e Dönüş-----	307
2. Gerçek Tıp Hareketinde Eklektik Uygulamalar ve Dinselleşme Temayülü-----	313
2.1. "Zikirden Ayrılarak Hastalanan" Organlarımızın Temizliği	317
2.2. "Manevi Bir Yaşam Tarzı" Olarak Açlık Orucu-----	323
2.3. "Vücudu Günahlardan Arındırma" Yöntemi Olarak Hacamat-----	335
2.4. "Mübarek Hayvan" Sülûkle Tedavi-----	341
2.5. "Sade Hayat İçin Helal İlaç" Olan Bitkisel Tedavi-----	346
3. Senkretik Dindarlık ve İslam'ı Yeniden Yorumlamak-----	350
3.1. Psikolojik Rahatsızlıkların Nedeni: "Habis Ruhların Tasallutu"-----	357
3.2. "Hz. Âdem Yanlış Beslendiği İçin Cennetten Çıkarıldı"-	361
3.3. "İlahî Enerjimiz Olan Zikir Genofond Olan Levh-i Mahfuz'da Yazılmıştır"-----	364
3.4. "Her Tıp Bir Dindir"-----	365
SONUÇ -----	369
BİBLİYOGRAFYA -----	377
EKLER -----	419
DİZİN -----	423

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Instagram üzerinden takipçilere duyurulan atölye ile ilgili bilgiler -----	212
Şekil 2. TV’de Gerçek Tıp ekolüne göre belli periyotlarla yapılan programlar -----	241
Şekil 3. Gözlemci olarak katıldığımız bağışıklık atölyesinin slayt gösterisinden bir görüntü -----	254
Şekil 4. Sade Pazar’ın kurucularından Furkan -----	257
Şekil 5. NHI İstanbul Doğal Sağlık Enstitüsü binasından bir görüntü -----	263
Şekil 6. Gözlemci olarak katıldığımız hacamat atölyesi içeriği	273
Şekil 7. Gözlemci olarak katıldığımız hacamat atölyesi bitiminde katılımcılarla çekilen bir fotoğraf -----	277
Şekil 8. Gözlemci olarak katıldığımız sülük atölye eğitiminin içeriği -----	343

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Görüşmecilerin Yaşı -----	202
Tablo 2. Görüşmecilerin Cinsiyet Dağılımı -----	202
Tablo 3. Görüşmecilerin Eğitim Durumu -----	204
Tablo 4. Görüşmecilerin Aile Gelir Durumu -----	206
Tablo 5. Katılımcı Tablosu -----	422

KISALTMALAR

b.	: bin (ođlu)
bkz.	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
Ed.	: Editör
GETAT	: Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp
Hız.	: Hazreti
TAT	: Tamamlayıcı ve alternatif tıp
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
UHK	: Umumi Hıfzıssıhha Kanunu
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diđerleri
WHO	: World Health Organization